

Od identiteta do diskursa – i natrag

Selma Pezerović |
5. prosinca 2022.

Foto: Emina Mešić

Emina Mešić, voditeljica vjersko-prosvjetne službe Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj, u svom dugogodišnjem radu ističe se brojnim postignućima. Uvođenje islamskog odgoja u predškolske ustanove, sudjelovanje u pripremi kurikulumu za Islamski vjeronauk za osnovne i srednje škole te uredništvo brojnih udžbenika i priručnika samo su neki od projekata u kojima je sudjelovala kao voditeljica vjersko-prosvjetne službe i vanjska suradnica Agencije za odgoj i obrazovanje pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja. Rođena Zeničanka, nakon završetka obrazovanja u Sarajevu i po osnivanju obitelji, seli u Zagreb te svoje mjesto pronalazi unutar Islamske zajednice u Hrvatskoj. *Mislim da sam životnu energiju naslijedila od majke i ženske linije preko nje, hercegovačkih korijena, a unutarnji mir od oca, duboko svjesna da su ti darovi opet od Svevišnjega Gospodara na čemu sam neizmjereno zahvalna. Iako ju je ponekad teško pratiti, ne postoji ništa što moja majka ne bi uradila za druge, niti vidi prepreku u nadolazećim poslovima. Otac je tih i staložen te zahvaljujući kombiniranom odgoju njih dvoje naučila sam biti uporna, ustrajna i strpljiva. Sa suprugom se*

nadopunjava, nastavlja Mešić, kako u privatnom životu tako i u poslu. *Odnose u braku i obitelji gradimo na ljubavi, međusobnom poštovanju, povjerenju, razumijevanju i podršci pa je taj sklad neprocjenjivo blago koje imamo.* U knjizi *Islamski enciklopedijski almanah*, koja je nastala povodom 100. obljetnice priznanja ravnopravnosti islama s drugim religijama, a u kojem su ponuđene informacije o osobama koje imaju posebne zasluge za razvoj Islamske zajednice u Hrvatskoj, Mešić se pronasla uz rame onih koji su se istaknuli kroz svoje znanstvene, kulturne, umjetničke, sportske i druge doprinose.

Kreirani su različiti narativi kako o religiji u javnoj sferi i funkcioniranju religijskih zajednica u periodu komunizma odnosno socijalizma tako i o pozicioniranju žena u okviru socijalističke ideologije. Rođeni ste i odrasli u bivšoj Jugoslaviji. Kako je vama bilo biti mlada muslimanka tada i kako vas je to oblikovalo u ovu osobu koja ste danas?

Imala sam predivno djetinjstvo, sa sestrom i bratom, mnoštvom djece iz mahale u kojoj smo odrastali pod zajedničkom brigom naših roditelja i efendije koji nas je svojim autoritetom usmjeravao pa sam zahvaljujući tome upisala i Gazi Husrevbegovu medresu u Sarajevu. Nisam osjetila nedostatak religijskog odgoja i obrazovanja, kućni odgoj bio je zasnovan na islamu, išli smo u mekteb (vjerska institucija gdje se djecu podučava islamu, op. S. P.) četiri puta tjedno, a o nekim suptilnijim temama u vezi s identitetom nije se puno razgovaralo. Pretpostavljam da su stariji znali zašto i da su bili svjesniji ovoga što pitate. U 7. ili 8. razredu umjesto srpsko-hrvatskog jezika dobili smo bosanski, a da nam nikada u školi nije objašnjeno zašto. Kad sam upisala Medresu (islamska vjerska škola, op. S. P.), negodovali su i neki bliži članovi moje obitelji pitajući se što ću u životu raditi s tom školom. Tek kad sam stavila hidžab na početku 2. razreda srednje škole, što je bilo prirodno i spontano uzimajući u obzir obiteljski odgoj i vjersku školu koju sam pohađala, shvatila sam koliko se razlikujem od drugih vršnjakinja na javnim mjestima. Ni u Medresi sve djevojke nisu nosile hidžab. Nije baš bilo uobičajeno ni na ulici vidjeti pokrivenu ženu. U mjestu iz kojeg sam otišla u Medresu bila je samo jedna pokrivena djevojka, a gdje god bih se pojavila bila sam jedinka hidžabom obilježena i tek tada sam shvatila kakvi su izazovi predamnom. Ponekad bih se povlačila u sigurno okruženje, a ponekad su me životne situacije tjerale da se probijam. Nadalje, idilično djetinjstvo i ranu mladost

prekinula su ratna dešavanja, strah, gubitak bliskih rođaka i prijatelja, prekid školovanja pa je sve to doprinijelo preranom sazrijevanju. Sa 16 godina počela sam volontirati i raditi s izbjeglicama, a najveći strah mi je bio da neću nastaviti školovanje zbog ratnih dešavanja. Nakon što je prokopan tunel ispod piste u Sarajevu, kada je iz Sarajeva izlazio svatko tko je mogao, vratila sam se kroz tunel ratne 1994. nastaviti školovanje. Tko nije bio u ratnom tunelu, ne može zamisliti kako je to izgledalo. Samo putovanje od Zenice do Sarajeva trajalo je 29 sati. Živjela sam na slobodnoj teritoriji pa sam po prvi put vidjela ratna razaranja, spaljena sela, porušene džamije, svježa mezarja (groblja, op. S. P.)... Sve to skupa doprinijelo je brzom odrastanju i sazrijevanju te me oblikovalo u osobu kakva sam danas, kao i još neka dodatna životna iskušenja, pa neizmjereno cijenim slobodu, mir, obrazovanje, svaku mogućnost rada i doprinosa na putu dobra.

Žene se u islamu često portretiraju stereotipno te mnogima nisu poznati primjeri emancipiranih i uspješnih žena iz formativnog razdoblja islama. Za nastavak razgovora, možete li dati primjer najznačajnijih ženskih glasova u povijesti islama odnosno važnih ženskih figura te ukratko objasniti kako Kur'an gleda na ženski spol?

Prije svega moramo imati na umu islamsko učenje o fundamentalnoj jednakosti muškarca i žene. Brojni su ajeti (izričaj ili strofa, op. S. P.) u Kur'anu kojima se obraća vjernicama i vjernicima. Uzvišeni Bog, podjednako upozorava grešnike i grešnice, dvolične muškarce i dvolične žene! Prema islamskom učenju pripadnici oba spola imaju ista prava i obveze u pogledu činjenja dobra i sprječavanju zla, a trudbenicima se obećavaju jednake nagrade nevezano za spol. Tako je Bog koji najbolje poznaje osobine ljudi u islamu ženama namijenio najviši mogući status. Kur'an im je donio novi položaj u društvu i osigurao prava o kojima su prije islama mogle samo sanjati – omogućio im je izravno pravo na nasljeđivanje, na vlasništvo, dao im status svjedoka pred sudom te pravo na razvod. Također je donio i izričitu zabranu korištenja nasilja nad ženskom djecom i ženama, ali i zabranu prisile ulaska u brak. Ženi je u islamu sve podređeno, jer je ona, a ne muškarac, od Boga, određena da na svijet donese novi život, što je najuzvišenija zadaća na ovome svijetu. S druge pak strane, Kur'an joj precizno propisuje i specifične dužnosti sukladne njenoj prirodi. U doba poslanika Muhameda i prvih

halifa (namjesnik, titula vrhovnog poglavara muslimana, op. S. P.), kada je živjela najbolja generacija ljudi koja je ikada hodala Zemljom, žene nisu bile isključene ni iz jedne društvene aktivnosti. Ekonomski neovisne, poput poduzetnice Hatidže, Poslanikove supruge, svoje su umijeće mogle javno pokazati u različitim životnim sektorima. Sam Poslanik ovako je odgajao prve generacije muslimana: *Najpotpuniji vjernici među vama su oni najboljeg vladanja, a najbolji od vas su oni koji su najbolji prema svojim ženama.* Međutim, činjenica jeste da pojedini muslimani svojim neislamskim odnosom prema ženi nagrđuju taj status i svijetu šalju sasvim pogrešnu sliku o položaju žene u islamu. U mnogim muslimanskim društvima ženama se ne nudi adekvatno obrazovanje niti im se daje status zagarantiran Kur'anom pa se pogrešna praksa muslimana automatski izjednačava s islamom. Ako podčinjavanje žene nije rezultat islamskog učenja, odakle onda tako grube povrede prava žena u muslimanskom svijetu danas, možemo se s pravom zapitati?

Što se tiče najznačajnijih žena u povijesti islama, koliko je to opširna tema najbolje ilustrira primjer desetogodišnjeg istraživanja znanstvenog suradnika na Oxfordovom Centru za islamske studije dr. Muhammeda Akrama Nedwija o prenositeljicama hadisa (pojedinačna izreka, savjet, preporuka ili postupak poslanika Muhameda, op. S. P.) koje je rezultiralo zbirkom od 40 tomova i 8000 biografskih zapisa o učenjakinjama što svjedoči o važnoj ulozi žene u očuvanju i razvoju islamskog učenja još od vremena poslanika Muhameda. Prisjetimo se samo Hatidže, časne supruge Božjeg poslanika, prva mu je povjerovala i dala podršku u misiji islama što je Poslanik često isticao i nakon njezine smrti. Potom Hafse, kćeri halife Omera, kojoj je povjeren na čuvanje prvi primjerak zapisanog Kur'ana što ukazuje na njene sposobnosti i karakter, ali i ogromno povjerenje koje su imali prvi ashabi (suvremenici i prijatelji poslanika Muhameda, op. S. P.) i ugledni učenjaci prema njoj ne dovodeći u pitanje to što je žena. Zamislimo samo situaciju kada žena tijekom hutbe (propovijed petkom i povodom bajrama što ju imam kazuje u džamiji, op. S. P.) oponira halifi pitajući ga: *Zar ćeš nam uskratiti ono što nam je Poslanik ostavio?*, pa pravedni halifa odgovara: *Žena je u pravu, Omer je pogriješio!*

U sadašnjem vremenu i kontekstu aktualnog trenutka svjetskog prvenstva u Katru, skrenut ću pažnju na jedan svijetli primjer uspješne žene koja samom

pojavom plijeni pažnju cijeloga svijeta, a u svojoj zemlji se ostvarila kao uspješna muslimanka na mnogim područjima. Riječ je o Mozi bint Nasser koja godinama predvodi društvene i obrazovne reforme kako u Katru tako i širom svijeta. Na čelu je *Katar foundation – Zaklade za obrazovanje, znanost i razvoj zajednice*, a pokrenula je i kampanju *Obrazovanje za sve* s ciljem da obrazuje 10 milijuna djece širom svijeta. Budžet ove kampanje je milijardu dolara, a polovina budžeta njene fondacije za pomoć u inostranstvu je za obrazovanje. Svakako preporučujem informiranje o njenoj bogatoj biografiji i doprinosu koji ostvaruje u svojoj domovini i svijetu.

Nastavno na to, i dalje je pitanje hidžaba jedno od najizazovnijih u zajednici, a u medijima je pokrivanje žena često opisivano kao fenomen konstruiranja i osporavanja identiteta. Što je zapravo rečeno u Kur'anu o hidžabu i kakvu ulogu hidžab ima kada je riječ o vašem ženskom muslimanskom identitetu?

Suštinu hidžaba najbolje oslikava kur'anski ajet: *O vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerima svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se. Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastovane biti. A Allah prašta i samilostan je.* Sljedbenici islama imaju puno povjerenje u svoga Gospodara i znaju da im on svojim propisima pruža zaštitu, zadovoljstvo, put do konačne sreće i na ovom i na budućem svijetu. Tako je i s propisom o hidžabu koji ima ulogu zaštite i ukazivanja na vrijednost žene u njenoj ličnosti, plemenitosti, vjeri, ljepoti njenog intelekta i morala. Hidžab ima svoje uvjete, a to je da pokriva cijelo tijelo osim lica i šaka te da odjeća nije uska, kratka i prozirna. Brojne su predrasude u vezi s tim, najčešće utemeljene na nerazumijevanju i neprihvatanju drugačijega. Pod tim pritiscima ponekad žene prilagođavaju svoj hidžab do te mjere da on gubi smisao utemeljen na Kur'anu. Iako se hidžab često prikazuje kao simbol ugnjetavanja, što je plod predrasuda i nametanja suvremenih trendova, hidžab je moj identitet, znak pripadnosti islamu, moj izbor i pravo kojim nikoga ne ugrožavam. Ponosno ga nosim od 16. godine i nikad mi nije bio prepreka, ni tijekom školovanja, zapošljavanja, udaje, rađanja djece, putovanja, upražnjavanja hobija, društvenog angažmana u većinski nemuslimanskoj sredini... Zapravo me uvijek štiti i slao poruku o mojim sklonostima i vrijednostima koje njegujem.

Foto: Emina Mešić

Foto: Emina Mešić

Što vas inspirira u svakodnevnom radu i na čemu ste radili zadnje desetljeće kada je riječ o vašem području zanimanja?

Inspirira me vjera, uraditi najbolje u onome čega se prihvatim, dati maksimum u svakom danu, iskoristiti svaku priliku za dobro djelo... Tako pokušavam odgojiti i

djecu, nadahnuti ih plementim idejama: *Ako ti se pruži prilika za neko dobro djelo, neko te zamoli za uslugu, budi sretan što je baš tebe Allah odabrao da riješiš nečiju potrebu. Ako si ti odgovor na nečiju dovu, s poletom to učini. Allah neće ostati dužan, ne osvrći se čak ako ti ljudi i ne zahvale!* Što se tiče postignuća na trenutnom radnom mjestu, nedavno smo obilježili jubilej 30 godina islamskog vjeronauka u odgojno-obrazovnim institucijama Republike Hrvatske pa sam radila detaljnu analizu. Posljednje desetljeće na čelu sam vjersko-prosvjetne službe i imala sam priliku nastaviti procese koje je dobro postavio i vodio naš muftija. Teško je sve opisati pa ću samo pobrojati uspješno realizirane projekte u području vjeronauka zadnjih desetak godina poput uvrštavanja natjecanja iz islamskog vjeronauka u *Katalog natjecanja*, planiranje i realiziranje brojnih natjecanja na svim nivoima, od školskog do međunarodnog, uvođenje islamskog odgoja u predškolske ustanove i odobravanje *Programa islamskog odgoja djece rane i predškolske dobi*, čija sam autorica, od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja. Potom je važno istaknuti sudjelovanje u Cjelovitoj kurikularnoj reformi u kojoj sam bila voditeljica stručnih radnih skupina za kurikulume, edukacije vjeroučitelja, snimanje video lekcija za učenje na daljinu, pisanje novih udžbenika i metodičkih priručnika, a rezultat svih tih aktivnosti je *Kurikulum za Islamski vjeronauk za osnovne škole i gimnazije*, *Kurikulum za Islamski vjeronauk za srednje strukovne škole*, 12 novih udžbenika za osnovne i srednje škole, čija sam urednica, preko 500 video lekcija za učenje na daljinu te tri metodička priručnika za vjeroučitelje islamskog vjeronauka. Uz organiziranje brojnih seminara, sudjelovanja na simpozijima i konferencijama, ponosno ističem i snimanje filma *Islamski vjeronauk u Hrvatskoj*, čija sam organizatorica, producentica i scenaristica, zajedno s vrijednim kolegom Ernadom Pandžićem s TV BIR.

I sve to kao žena s hidžabom. Nije teško graditi kuću koja ima dobre temelje, uz dobru suradnju s kolegama i snažnu podršku pretpostavljenih, zaista sam svima jako zahvalna.

U svom djelovanju kao vjersko-prosvjetna djelatnica susrećete se s mnogo drugih žena. Poznato je da su žene uspješnije u stvaranju povezanosti i umrežavanju. Ipak, koristimo li to dovoljno kako bismo surađivale jedne s

drugima u razmjeni znanja i iskustava, ali i međusobnom osnaživanju i podršci?

U suštini, moja svakodnevna suradnja na poslu direktno je vezana uz kolege, a ne uz kolegice. Neobično je čak i u Islamskoj zajednici da je žena na čelu vjersko-prosvjetne službe. Mi u Hrvatskoj rušimo stereotipe i po tom pitanju. Svakako da surađujem i s kolegicama, gdje god se ukaže potreba da kroz svoje aktivnosti ili inicijative mogu doprinijeti u razmjeni znanja i iskustava rado to činim. Trenutno vodim tim vjeroučiteljica koje rade na *Priručniku za islamski odgoj djece rane i predškolske dobi* koji će objediniti ideje i dati preporuke drugima za rad s najmlađima. Tijekom migrantske krize organizirala sam grupu žena koje su kroz svakodnevne aktivnosti pomagale stotinama izbjeglica kako u integraciji, učenju jezika i izučavanju vjere, tako i u humanitarnim aktivnostima, rješavanju statusnih pitanja, pomaganju djeci u učenju... Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini kroz *Odjel za brak i porodicu* radi sjajne stvari po pitanju umrežavanja žena. Od sljedeće godine im se pridružujemo s našim postojećim aktivnostima i razvijanjem novih pa će to biti prilika za bolju suradnju i podršku među ženama.

Kakva je zastupljenost ili omjer ženskih glasova u Saboru Islamske zajednice i Mešihatu Islamske zajednice u Hrvatskoj, ali i drugim institucijama koje djeluju unutar nje i kako komentirate uključenost žena u procesima odlučivanja?

Sabor i Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj zakonodavni su i predstavnički organi. Ako ćemo gledati kvantitativno po broju članova, svaki 4. član Sabora je žena i svaki 5. u Mešihatu. Kvalitativno gledajući, smatram važnijim da se čuje glas žena te je dobro što imamo predstavnice koje mogu utjecati na kretanja unutar Islamske zajednice iz ženske vizure gledanja na izazove. Većina naših medžlisa (lokalna organizacijska jedinica Islamske zajednice, op. S. P.) ima zaposlene mualime (vjeroučiteljice, op. S. P.) koje svojim radom oplemenjuju aktivnosti kompletnoga džemata (zajednica, op. S. P.). U cijeloj Islamskoj zajednici skoro je jednak broj zaposlenih muškaraca i žena. Pitanje je i koliko same žene žele biti aktivne u određenim procesima. Možemo li svi skupa više i bolje, pa sigurno možemo. Osobno cijenim što mi Islamska zajednica

omogućava doprinos u različitim poljima djelovanja, ali i poštuje moje opredjeljenje da mi na prvom mjestu bude obitelj i još neki osobni prioriteti. Iako sam i sama radoholičar i tip osobe koja će glavom kroza zid da dođe do cilja, na razgovoru za ovaj posao rekla sam da ne mogu pratiti tempo muških kolega i da se to od mene ne očekuje. U tom kontekstu sam za poštivanje različitosti između muškaraca i žena i to su razlozi zbog kojih imam kritički stav prema *emancipaciji žena* kakvu danas poznajemo. Pravo na jednakost da, ali nikako nauštrb žene gdje će se ona natjecati u izdržljivosti s muškarcem na štetu svoje prirode, sklonosti i potreba.

Određena prava stečena ranije kao da se uzimaju zdravo za gotovo, a pojam feminizam često nailazi na negativni odjek u široj muslimanskoj zajednici ističući da su ženska prava ionako dana u okviru Kur'ana. Identificirate li se vi kao feministica te smatrate li da su pojmovi islama i feminiz(a)ma (ne)spojivi?

Ovisi što se misli pod pojmom *feminizam*. Prvi feministički zahtjevi bili su u vezi s postizanjem jednakih mogućnosti u obrazovanju, zapošljavanju, javnom djelovanju. Tijekom 19. stoljeća naglasak je bio na borbi za žensko pravo glasa, potom na oslobađanje žene kućnih okova i isključive uloge domaćice. Danas možemo čitati o *radikalnom, liberalnom, modernom, rodnom, socijalnom, crnom, lezbijskom feminizmu*... Mislim da to sve skupa ide u krivom smjeru, nisam ni za kakve krajnosti, podjele niti svrstavanje na suprotstavljene strane s muškarcima, bilo u obitelji, društvu ili na poslu. Naravno da ću se boriti za ravnopravnost i pravičnost, ne samo svoju i ne samo ja, nego to očekujem i od svoga oca, brata, muža, sinova, kolega... Ako mislite na tu vrstu feminizma, onda je spojiv i s islamom i s mojim uvjerenjima. Protiv sam svih drugih derivacija. Božji zakon je univerzalan, iz njega se sasvim sigurno neće revidirati određena pravila koja će nam danas koristiti, a sutra štetiti.

Stoljećima su muškarci dominantni u tumačenju svetih tekstova, izvora islama i islamskog naslijeđa općenito. U tom kontekstu, koliko je važno da imamo teologinje i zašto?

Ako pod pojmom *teologija* podrazumijevamo sustavan govor o Bogu i odnosima Boga, čovjeka i svijeta, nema prepreke da se i žene bave tom vrstom znanosti. Časna Aiša bila je najbolji poznavatelj šerijatskih propisa nakon smrti poslanika Muhameda. Prvi su muslimani od nje usvajali znanje i pitali je kad bi bili u dilemi za neko šerijatsko pravilo. Jedan od ashaba je rekao: *Nikada nisam vidio učeniju ženu od Aiše, bila je najbolja osoba u promišljanju*. Iz njenog primjera vidimo kolika je važnost obrazovanja žena i Poslanikove podrške u tom pogledu te stav prvih generacija muslimana koji su je prihvaćali kao znanstvenicu i edukatoricu ne umanjujući njeno znanje zato što je žena. Hvala Bogu u zadnje vrijeme imamo sve više visoko obrazovanih muslimanki, kako u svjetovnim tako i u vjerskim znanostima. Također, veliki broj hafiza, čuvarica Kur'ana, garant su razvoja islamske misli i iz perspektive ženskoga roda.

Koja mjesta vidite kao ona koja bi mogla povesti raspravu vezanu uz prava žena i njihovu ulogu u povijesti te koju poruku biste poslali muslimankama?

Veću korist od same rasprave vidim u odgoju i obrazovanju, a uz odgojno-obrazovne institucije najvažniju ulogu opet ima majka i obitelj koja odgaja i mušku i žensku djecu. Ne samo sinove i kćeri, nego buduće muževe i supruge, očeve i majke, korisne članove društva, kompletan ljudski rod. Ukoliko oni ne zakažu pa odgoje svoju djecu da poštuju svaku osobu sa svim njenim različitostima i specifičnostima, neće biti problema ni sa čijim pravima, a ne samo s pravima žena. Moja poruka bila bi da odgojena i obrazovana žena može mijenjati svijet, a prvi korak je osnažiti sebe. Izučavajte korisne znanosti, učite strane jezike, razvijajte vještine koje su tražene na tržištu rada, budite financijski neovisne! Ne bih se zadržala samo na poruci ženama i djevojkama, želim također poručiti mladićima i odraslim muškarcima da budu odgovorni u pogledu žena, da ih gledaju s milošću i razumijevanjem kakvim gledaju svoje majke, sestre, kćeri. I sami Poslanik je na Oprosnom hadžu, među zadnjim amanetima, oporučio: *Budite svjesni Boga u pogledu žena, povjeren vam je ogroman amanet!*

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti